

Vor Frue Kirke & Menighed. 100 år som Domkirke.

*Foredrag 10 februar 2022 v Lisbet Christoffersen*

## 1. Vor Frue Kirke som universitetets kirke

Den 9. maj 1860 indledte biskop H.L. Martensen sin tale ved Anders Sandøe Ørsteds jordefærd i Vor Frue kirke med at minde om ordene i Prædikerens bog: Alt er tomhed, og hvad har vel et menneske ud af sit arbejde under solen? Men han skynder sig at tilføje, at sådan siger vi kun, og da i særdeleshed ved denne bære kun, hvis ser på det omskiftelige i det menneskelige liv, den omskiftelighed, der skyller alt væk i tidens malstrøm, fyrstendømmer, riger, troner og templer gjort af menneskehænder, ja, selv menneskers visdom i lærebygninger, det føres alt sammen bort på tidens bølge, og til sidst lægger vi det vise menneske selv i graven.

Martensen tilføjer imidlertid, igen med Prædikerens, at dét i et menneskeliv, der stammer fra Ånd, det som stammer fra Åndens *kald* i et menneskeliv, det er ikke forgængeligt, ”thi det har sin Rod i det blivende”.<sup>1</sup> Dermed forudsiger han på sin vis Ørsteds skæbne – ikke alene visdommen fra hans internationalt berømte bror, men også den kundskab, der stammer fra A.S.Ørsted selv, har vist sig at have sin rod i det blivende. Martensen forudser i sin Ligprædiken, at det Åndens kald og den Åndens gerning, som Ørsted fulgte og udførte, ikke skal blive glemt i hans folk.

Ørsted var allerede fra sin tidlige manddom en fast gæst i Vor Frue Kirke menighed (fra begyndelsen i Trinitatis kirke) under J.P. Mynster, der var tilknyttet kirken fra 1811-1854, fra 1834 som biskop. Han blev ”for mange den, der lempeligt banede vej for en gradvis overgang fra et rationalistisk til et kirkeligt standpunkt. .. Intet under derfor, at særligt hovedstadens intelligens i stort tal samledes om hans prædikestol.”<sup>2</sup> Traditionen blev fulgt op under biskop Martensen. Med et citat fra Troels-Lund tales om en ”positiv kristendomsopfattelse, fastholden ved et konservativt, traditionsbundet kirkesyn med embedet som ledende princip, en vid forståelse for værdien af den humane kultur og en udpræget sans for formskønhed i tale og optræden.”<sup>3</sup> Denne kristendomsopfattelse blev både fortsat og videreudviklet af stiftsprovst Paulli (1857-1865) og stiftsprovst Rothe,<sup>4</sup> der helligede sig

<sup>1</sup> Ved Anders Sandøe Ørsteds Jordefærd i Frue Kirke den 9de Mai 1860 Af Biskop Dr. Martensen. Kjøbenhavn. Forlagt af den Gyldendalske Boghandling, 1860. S. 5-6, citatet fra s 6.

<sup>2</sup> Bjørn Kornerup/P.G. Lindhardt, Dansk Biografisk Leksikon

<sup>3</sup> Bjørn Kornerup (red): *Vor Frue Kirkes og Menigheds historie. Et tilbageblik paa 700 aars dansk kirkehistorie*, II, G.E.C. Gads Forlag, København, 1929/1930, citat fra s 347.

<sup>4</sup> Kornerup, op cit s 357 ff

menighedspleje og fattigforsorg. Dermed fik Vor Frue Kirke det særpræg, den også har i dag: tydelig kristendomsforkyndelse, der tiltrækker dele af eliten, kombineret med et stærkt fokus på socialt arbejde for mindrebemidlede.

Senest efter kolera-epidemien i 1853 ophørte praksis med at benytte kirkebygningerne, herunder Vor Frue Kirke, som gravkirke. Men endnu en periode videreførtes en funktion som ramme om Liig-færden for flere af de store kulturelle personligheder i København i anden halvdel af 1800-tallet; videnskabsmænd, statsembedsmænd, kunstnere og ansete borgere, deriblandt Thorvaldsen (1844), Søren Kierkegaard (1855), og H.C. Andersen (1875) – og altså Anders Sandøe Ørsted (1860).

Når jeg i indledningen til dette foredrag særligt standser op ved jordefærden for Anders Sandøe Ørsted har det sammenhæng med, at han stod helt centralt i organiseringen af kirkestyrelsen omkring Grundloven af 1849,<sup>5</sup> et normsæt der kom til at danne ramme om centrale ændringer i Vor Frue kirkes styrelse i det 20. århundrede, dvs den periode, vi skal have særligt fokus på.

## 2. Rammen om Vor Frue Kirke – før grundloven

Men for at forstå ændringerne med grundloven og omkring 1920, skal vi tilbage til begyndelsen.

Vor Frue Kirke har altid været sognekirke for et område i København, ja Kornerup diskuterer endog, hvorvidt Vor Frue Kirke var den første (sogne)kirke i København, Peder Sunesen havde en central rolle i etableringen af kirken og det dertil hørende kapitel, som modtog tiende, jordegods mv.<sup>6</sup> Funktionen som sognekirke fortsatte for et udvidet område, da kirkestyrelsen blev re-organiseret efter Reformationen.<sup>7</sup>

Økonomisk blev kirken **før reformationen** styret gennem to selvejende stiftelser, nemlig kirkens byggefond (der blev styret af Kapitlet i forening med kirkeværge udvalgt af menigheden eller, ved patronatskirker, af patronen selv) og et præstebord (der igen blev opdelt i præbender), styret af hver enkelt præst, der havde afkastet af det, begge dele under tilsyn af biskoppen.<sup>8</sup> Kapitlet blev styret af en dekan. Kirkens

<sup>5</sup> Se her f.eks. Lisbet Christoffersen og NHG

<sup>6</sup> Kornerup, I s 82f, s 84ff. Kapitlet (jf Domkapitlet) er de stemmeberettigede ved en stiftelse, et kloster eller lignende; dvs. her den besluttende myndighed i Vor Frue Kirke, inkluderende i hvert fald kirkens præster. Kollegiatkapitler bestod af præsteskrabet, som gjorde tjeneste ved større kirker, såkaldte kanniker. De bo, sov og spiste i samme bygning og havde daglige bedestunder ammen (som i et kloster). Samtidig kunne de dog have privat ejendom. Domkapitlerne (e.g. i Roskilde) valgte biskoppen.

<sup>7</sup> Kornerup, II, s 219

<sup>8</sup> Kornerup, I, 94fff

indtægter kom fra tiender, jordegods, byejendomme, kapitaler, gaver, betaling for gravsteder mv. Vor Frue Kirke oppebar tiende, ikke alene fra eget sogn, men fra alle sogne i byen.<sup>9</sup> Fra 1375 fik Vor Frue Kirke andel i afladshandelen, ligesom der i løbet af det næste århundrede var strid om retten til at udnævne nye medlemmer af kapitlet, og dermed *patronatsretten* til Vor Frue Kirke – konge eller pave! I 1474 får Christiern I retten til dekanatet i Vor Frue Kirke, herefter udnævnte kongen de ny dekanater, uden pavelig indflydelse. Dekanatet havde sin egen residens, formentlig dér, hvor domprovste-boligen i dag ligger.<sup>10</sup> Siden 1343 var der også udnævnt Kantori, som fastlagde arbejdsdelingen mellem præster mv i Vor Frue Kirke. Også kantoret havde egen embedsbolig, ca dér, hvor Universitetsbiblioteket engang lå. Hovedformålet med Vor Frue Kirkes kapitel var at opretholde en højtidelig gudstjenesteform. Medlemmerne var sognepræster ved en række kirker i og udenfor København og altså samtidig 'alterpræster' i Vor Frue Kirke. De deltog enten personligt eller ved vikarer (kapellaner). Kapitlet havde dermed også gejstlig jurisdiktion over byen København samt over de Tre Herreder.<sup>11</sup> Jurisdiktionen angik økonomisk og juridisk tilsyn med kirkerne, herunder afgifter, endvidere ekskommunikation (straf for utugt, mened, hor, jomfrukrænkelser og offentlig forargelse). Endvidere verdslig jurisdiktion over for bønder på godset. Endelig godsadministration.

Udover at holde den højtidelige gudstjeneste samt at være gods- og administrationsansvarlig, var Vor Frue Kirkes kanniker også midtpunkt i datidens lærde dannelse. De havde været på studierejse i udlandet. Og de underviste i kirkens latinskole, der formentlig var lige så gammel som kirken selv. Vor Frue skole lå oprindeligt ud mod Nørregade (hvor universitetets Nørregadefløj ligger), men blev før 1468 flyttet til sydenden af Frue Plads –

Endelig var det københavnske Kollegiatkapitel instrumental i etableringen af Københavns Universitet i 1474, bekræftet i 1475 og oprettet ved kongeligt brev i oktober 1478. Universitetet begyndte sin virksomhed i Kapitelskolen. De første universitetslærere kom til byen fra Köln i 1479 og universitetet blev indviet i Frue Kirke 1st juni 1479 med dekanen fra Frue Kirke som universitetets første rektor. De årlige rektorvalg skulle, såvel som doktorpromotioner, finde sted i Frue Kirke. I et paveligt brev fra 1482 blev det fastslået, at universitetet fremover skulle råde over to kapitelpladser i Vor Frue kirke (udnævnt af rektor og universitetets fire dekaner), ligesom **dekanen for kirkens kapitel skulle være doktor i kanonisk ret.**

<sup>9</sup> Dette blev bekræftet af paveligt udnævnt domstol i 1487, Kornerup I s 97

<sup>10</sup> Kornerup, s 121 f

<sup>11</sup> 123

Det havde da ikke været dårligt at bevare den regel - .

Men retsforholdene omkring både universitet og kirke ændrede sig i 1537 med **reformationen**.

Den 2. september 1536 indviede Bugenhagen 7 nye superintendenter for den danske kirke i Vor Frue Kirke. En uge senere, den 9. september 1536, blev universitetet genoprettet, og en del af bestemmelserne om de københavnske kirkers nye forhold findes i universitetsfundatsen. Her opretholdt Frue Kirke, som nævnt, sin funktion som sognekirke, nu endog med et større område af byen under sig. Samtidig blev relationen til Universitetet bibeholdt, dog nu med omvendt fortegn, idet Vor Frue Kirke blev lagt ind under universitetet; dvs. at universitetet blev bestyrelse for kirken og den blev fortsat benyttet ved vigtige akademiske funktioner. Universitetet fik også tillagt en del af kannikegårdene i byen, mens andre blev tillagt Helligåndshuset. En del altergods gik i arv til de adelige slægter, der havde skænket det. Formuen var væk. Resten af dekanat, altergods mv blev inddraget af kongen, noget dog udlagt som grundlag for aflønning af præster og skolemænd i København. Den modsatte vej fik Vor Frue kirke dog tillagt andet jordegods, både i og uden for byen. Afkastet heraf var kirkens hovedindtægt, suppleret af gravstedskapitaler, indsamlinger mv. samt præstepenge, der blev betalt af hver familie i byen. Endelig indførtes fra 1577 en ordning med bortleje/bort salg af stolestader!<sup>12</sup>

Endelig var Vor Frue Kirke nu endnu tydeligere Rigskirke,<sup>13</sup> men altså først og fremmest universitetskirke, dvs. med konsistorium som øverste myndighed i universitetets patronat. Borgerne havde dog som sognebørn del i patronatsrettighederne. Der blev således udnævnt to kirkeværger til at stå for den økonomiske styrelse; en repræsentant for de højlærde og en borger, udvalgt af rektor og dekaner sammen med fire borgmestre og ti sognemænd. Om end principielt ligestillede, blev universitetsværgeren dog i praksis den førende. Opgaven var at styre alle løbende forretninger ved kirken, forvalte dens formue og sørge for kirkebygningens og præsteboligernes vedligeholdelse. De skulle også styre præstelønningerne (tiende plus præstepenge) såvel som præsteboligerne – stiftsprovsten i den tidligere dekanbolig (efter kirkens brand fik

<sup>12</sup> Kornerup II, s 227

<sup>13</sup> Kornerup, II, s 220 f

sognepræsten/stiftsprovsten bolig i Holbergs gamle embedsbolig, som bekendt)<sup>14</sup>, og kapellanerne lige ved siden af. Endelig skulle der sørges for \*ligpenge\* - betaling til latinskolen elever for at synge ved begravelser, samt løn til organist og klokker (delvist finansieret af \*kimepenge\*), en rolle, der med det almindelige påbud om føring af kirkebøger (1646, i Vor Frue Kirke dog fra 1631)) udviklede sig til kordegnen. Værgerne skulle aflægge regnskab årligt.

Borgerne ville også have lovfæstet indflydelse på præstevalget – ganske forgæves! Kirken havde ifølge universitetsfundatsen tre præster, sognepræst og to kapellaner. Kampen om præstevalget førte til åben strid mellem universitetet og magistraten, der i 1620 gik til kongen. Det fik de ikke meget ud af. En dom fra 1630 fastslog at kaldelsesretten hørte sammen med patronatsretten, men at universitetet burde opføre sig ordentligt og rådføre sig med borgerne i præstevalget.. – Ret tidligt, fra slutningen af 1500-tallet, indførtes prøveprædiken fra nye emner til sognepræstestillingen, ligesom de skulle afgive en forpligtelse på deres forhold i fremtiden mht liv og lære, såvel som lydighed overfor universitetet. Det var konsistorium, der udstedte kaldsbrevet.

Fra slutningen af 1500-tallet blev sognepræsten ved Vor Frue Kirke tillige provst i Sokkelund Herred, fordi han skulle have et fagligt niveau på linie med professorerne. Som følge heraf blev denne funktion kaldt \*stiftsprovst\* - en funktion som stedfortræder for biskoppen.

Denne struktur var fortsat gældende forud for **grundloven**. Vor Frue Kirke var universitetskirke; menigheden bestod af professorer og professorfamilier; desuden blev den brugt som rigskirke. Og endelig var Vor Frue kirke byens boghandel! Denne funktion som **professorkirke** genfinder vi f.eks. i 1826, hvor professor H.N. Clausens far, H.G. Clausen var sognepræst. Han havde været tilknyttet kirken siden 1808, han blev stiftsprovst og sognepræst i 1811, 1809 var han desuden blevet udnævnt til professor, fra 1814 var han medlem af direktionen for det københavnske borger- og almueskolevæsen – en indflydelsesrig mand, helt frem til sin afsked i 1838. Men jo altså også indirekte centrum i den store kirkestrid mellem Grundtvig og sønnen, professor i systematisk teologi, H.N. Clausen, i 1826. Grundtvig havde allerede H.G. Clausen på sigtekornet i 1810, hvor han i sin dimisprædiken spurgte \*Hvi er Herrens Ord forsvundet af hans Hus\* og Clausen var hovedmanden bag den

---

<sup>14</sup> Kornerup, II, s 330

tjenstlige påtale han derved indskrev sig. Deres opgør kom til at indvarsle den ny tid med den positive kristendom. Og den ny tid med religionsfrihed i landet.

Det medførte også ændringer i Vor Frue Kirkes funktion.

Umiddelbart medførte grundloven ikke direkte ændringer i den retlige stilling for kirkerne, præsterne mv. Det var fortsat afgørende, hvem der havde patronatsrettigheder, idet kirkeværger og kaldelsesret var hæftet op på patronatsrettighederne. Og finansieringen skete fortsat ved en kombination af tiende og præstepenge. Eneste ændring var, at parochial-systemet var ophørt med adgangen fra 1855 til sognebåndsløsning – og den fik selvsagt stor betydning, netop i Vor Frue Kirke.

Når man derfor for mellemprioden – efter grundloven og før 1917 – vil afklare de retlige og økonomiske forhold for Vor Frue Kirke, er den indirekte kilde Matzen & Timm's kirkeret. Her anføres at universitetet har patronatsrettigheder og vælger den akademiske værge; den borgerlige vælges af magistraten; de er begge medlemmer af kirkeinspektionen sammen med sognepræsten/provsten. Kirkeinspektionen havde ansvar for at iværksætte de synsudsatte arbejder.

Finansieringen var, som hidtil, tiende og præstepenge samt bortsalg af stolesæder mv.

### 3. 1917 – hvor så meget blev solgt – blev også Vor Frue Kirkes status som universitetskirke \*solgt\* af konsistorium.

Vor Frue Kirke stod fortsat, gennem hele det 19. århundrede, under universitetets patronat. Dette patronat blev udført gennem konsistoriet, der indtil grundloven var kirkens højeste myndighed – herefter kancelliet/ministeriet. Man beskikkede fortsat de to kirkeværger, der sammen med sognepræsten udgjorde kirkeinspektionen, der havde ansvaret for den umiddelbare kirkestyrelse.

Kirkeinspektionen fremlagde i 1892 en betænkning til konsistorium om en omordning af kirkestyrelsen i Kbh og på Frederiksberg. Sagen blev skudt til hjørne, indtil 1916, hvor konsistorium over for ministeriet gav udtryk for, at man ikke anså det for nødvendigt og heller ikke nærrede noget ønske om, at universitetets patronatsret over Frue kirke bevaredes.<sup>15</sup> Som følge heraf ophævedes konsistoriums patronat den 1. april 2017. Herefter kom kirkens overtilsyn til at bestå af biskoppen i Sjællands (senere Københavns) stift og, nu, stiftamtmanden.

<sup>15</sup> Beslutningen er citeret ordret i Kornerup, II, s 328.

Men allerede i 1809 var universitetets gamle indstillingsret vedrørende præsteembederne bortfaldet ved en kongelig resolution – alle kirkens præster blev, allerede før 1848, kongeligt udnævnt. Også lønningerne var omorganiseret allerede tidligt i 1800-tallet (1814/1815), et regulativ, der var i kraft indtil 1904, hvor en lov regulerede de kirkelige indtægter i hele København; igen afløst af almindelige lønningslove, 1920 og 1927, for folkekirkens tjenestemænd i København og på Frederiksberg.<sup>16</sup>

Så hvad er det, der i perioden mellem Matzen & Timm (1891) og 1917 udløser, at universitetet nu med glæde afgiver sine patronatsrettigheder? Det er, at universitetet har mistet de indtægter, der var forbundet med at være patron for en kirke – kirketiende og præstepenge.

#### 4. Vor Frue Kirkes finansiering og styreform efter ændringerne i det 20. århundredes begyndelse

Da partiet Venstre blev dannet i 1870, fyldte dets første partiprogram ca 1½ A4-side. Og i hvert fald en halv side drejede sig om et helt grundlæggende krav fra bønderne. De ville have afskaffet tienden og de ville have, at alle skulle bidrage til at finansiere kirken.

Vor Frue Kirke fik jo tiende fra en række landsogne i \*de tre herreder\* rundt om København.

Men kirken modtog også, ligesom øvrige kirker i København (og på Frederiksberg), såvel præstepenge som offer, accidenser, indtægter fra salg af kirkestole mv. Og tro ikke, at befolkningen i København var mere tilfreds end bønderne. Nynne Helge fortæller bl.a. om bunkebryllupper og bunkebegrovelser, fordi folk ikke havde råd til at betale afgifterne for at have kirke og præst for sig selv. For ikke at tale om den misnøje, der måtte opstå, når kirkebænkene stod aflåst, og de, der faktisk var i kirken, måtte stå op nede bagved imens. En ekstrem standsforskel, der blev synliggjort i kirkens rum.

Så et af de første lovforslag, der blev fremsat efter systemskiftet, var en skattelov med forslag om afløsning af tienden (vedtaget som lov af 15. maj 1903).

Imidlertid var tiendeejerne – altså f.eks. Københavns Universitet – samtidig med, at de modtog kirkens indtægter, forpligtet til at vedligeholde kirkebygningen og at holde præster og øvrige medarbejdere med løn, som det er fremgået af det foregående. Når

<sup>16</sup> Kornerup, II, s 330.

nu tienden blev afskaffet og værdien indløst med en engangssum, var der ikke længere nogen, der havde interesse i at være kirke- eller tiende ejer, endside i at have patronatsrettigheder. Så samtidig med denne lovgivning blev indført en lovgivning om kirkernes mulige overgang til selveje. Hvor der hidtil havde været en patron, som f.eks. universitetet, der skulle sørge for kirkens vedligeholdelse og for udredning af præsternes løn mv, skulle kirkerne nu være selvejende. Og det var den overgang til selveje, Københavns Universitet iværksatte for Vor Frue Kirke i 1917.

Imidlertid kan en bygning jo ikke styre sig selv – og nogen skal sørge for boliger og løn til både præster og øvrige medarbejdere.

Dét er baggrunden for indførelse af menighedsråd, først som en midlertidig foranstaltning i 1903 og senere som en varig lov fra 1912.

Menighedsrådenes hovedopgave var at overtage størstedelen af patronatets opgaver. Altså at sørge for varme i kirken om vinteren. At sørge for at kirkebygningen blev vedligeholdt efter provstens anvisninger. At sørge for vedligeholdelse af præsteboliger. At sørge for ansættelse af medarbejderne, organister mfl.

Udgangspunktet var da, at menighedsrådet til at finansiere dette kunne råde over den afløsningssum, der kom ind ved afløsningen af kirketiende.

Mht præsternes løn- og ansættelsesforhold havde kongen siden 1809 haft retten til at besætte præsteembederne (og muligvis før, men for Vor Frue Kirkes vedkommende siden 1809). Patronaterne kunne, efter 1809, foreslå en person til et ledigt embede, men det var kongen som besatte embederne. Ved grundloven bortfaldt principielt ethvert patronats ret til at indstille til embede; hvilket vil sige, at embederne i perioden fra grundloven til menighedsrådsloven blev besat ved kongelig udnævnelse på grundlag af ansøgning alene.

Et centralt element i menighedsrådsloven var da at give menighedsrådene en indflydelse på kaldelsen til embederne. I.C. Christensen ønskede egentlig en fuld kaldelsesret til menighedsrådene; ethvert forslag herom blev dog forkastet i den midlertidige menighedsrådslov (1903-09); I.C. Christensen indførte imidlertid i stedet en fast praksis med at sende kaldelse af præster i høring hos menighedsrådene. Menighedsrådsloven af 1912 fastslog en egentlig indstillingsret, der siden er blevet udvidet.

Men præsterne blev fortsat ansat af kongen. Ansættelsesforholdene afklaredes igennem en række tjenestemandsløve gennem det 20. århundrede, begyndende fra 1922.



Princippet mht aflønningen efter tiendeafløsningen var, at præsternes løn skulle kunne afholdes af afløsningssummen. Det viste sig hurtigt ikke at holde vand. Og heldigvis – for både præsterne og os andre – fik kvikke hoveder allerede i 1913 indført et princip om kirkeskat til at dække hullet i folkekirkens økonomi. For København og Frederiksberg blev lønningsforholdene yderligere afklaret med lønningsloven fra 1919. Her blev fastsat principper for aflønningen af gejstlige og øvrige kirkelige medarbejdere (inden for en række rangklasser, selvsagt); og det blev fastlagt, at lønudgifterne skulle afholdes af afkastet af de afløste indtægter for kirkerne, af afkast af andre ejendomme, samt af en ny *tillægsligning* i København til præste- degne- og klokkerpenge (på Frederiksberg til vederlaget for det afløste højtidsoffer). Samtidig fastslog loven, at der ikke længere kunne opkræves offer og accidenser, ligesom det blev forbudt for kirkens ansatte at modtage vederlag for embedshandlinger.

Denne tillægsligning blev i 1969 med indførelsen af kildeskatten omdannet til *kirkeskat*.

Så da Københavns Universitet frasagde sig patronatsretten i 1917, var både struktur og økonomi i og for sig på plads: Vor Frue Kirke overgik til selveje, styret af et menighedsråd med forpligtelse til at vedligeholde kirkebygningen, ansætte øvrige medarbejdere og medvirke med en indstilling ved besættelse af præstestillinger; alt sammen med finansieret af en kirkeskat, der opkrævedes fra alle borgere, der ikke var medlemmer af et andet trossamfund.

I 1922 skete så yderligere det, at ordningen af de kirkelige forhold i Sønderjylland efter genforeningen medførte, at princippet om et provstiudvalg til at styre folkekirkens økonomi i et større ligningsområde blev indført og dermed blev der fastlagt en arbejdsdeling og en solidaritet mellem det enkelte menighedsråd og det større fællesskab; og stiftsprovsten fik endelig noget at have sin titel i.

Samlet er grundstenene til den kirkelige lovgivning, vi har i dag, fastlagt endeligt i 1922 og har først gennemgået større ændringer fra 1980'erne og frem.

## 5. Domkirke 1922

Grænseændringen i 1920 førte yderligere en central ændring med sig for Vor Frue Kirke. Det hidtidige *Sjællands stift* blev ved lov delt i to. Og interessant – ikke mindst i dette jubilæumsår – er lovens formulering. Loven *opretter* nemlig et nyt stift med domkirke i – ja, ikke i Vor Frue Kirke, men i Roskilde. Dvs. at det nye Roskilde stift

bliver oprettet med domkirke i Roskilde. Københavns stift er således successor til det gamle Sjællands stift, men altså med ny domkirke. I Vor Frue Kirke.

Samtidig ændredes proceduren for at udnævne biskopper. Der blev indført en valgret for menighedsråd og præster i stiftet. I første omgang skulle en opstillet opnå mere end 75% af stemmerne for at sikre sig udnævnelse. Havde ingen kandidat opnået det antal, ville ministeriet udnævne den, man fandt bedst egnet. Først med lovændring i 1980 blev disse regler ændret – men i praksis er altid udnævnt den, der har fået flest stemmer.

## 6. Vor Frue Kirke fra 1990erne og frem – et par streger til en personlig karakteristik

Da de venstre-intellektuelle vendte tilbage til kirken i 1980/90erne, var det Vor Frue Kirke, de vendte tilbage til. Det var Fruen, de havde i ryggen, da de overtog rektors talerstol i 1968; det var hende, de vendte ryggen til, da de studerede litteratur og dansk og de øvrige humanistiske fag i 70erne, det var på Frue Plads og i Trinitatis anneks.

Da jeg selv læste jura i 1970erne, var det i universitetets hovedbygning på Frue Plads; jeg lavede studenterpoolitik i universitetets gård og blev eksamineret i Metro-anneks – og hele tiden havde Fruen min ryg. Da jeg vendte tilbage til universitetet i begyndelsen af 90erne, havde Ditlev Tamm, der som ung havde skrevet disputats om Ørsted, kontor i Nørregade 15, og Gammeltoft-Hansen, som havde fornyet den kirkeretlige forskning fra slutningen af 80erne, gik dagligt forbi Frue Kirke på vej til Ombudsmandsinstitutionen på Gammeltorv.

Så da jeg selv vendte tilbage og fik kontor i St. Kannikestræde, var det naturligt for mig at søge sognebåndsløsning til vor frue Kirke.

Her mødte jeg

- a. Stadig liturgisk ledende. Drengekor. Domorganist og kantor. Morgenandagten – ikke mindst betydning på landsplan gennem radioen. Vesper – Allehelgen, Advent, Juleaften, påske og pinse. Messias til jul.
- b. Domkirken som sognekirke i indre by. domkirken som sognebåndsløserkirke. Også for os, der i cykelvalgmenigheden boede blot 50m fra sognegrænsen.
- c. domkirken som drengekorsets og Zahles skolars kirke
- d. Domkirken som hjemløsekirke
- e. domkirken som natkirkens tilbud til byens vandrende sjæle. Som den nye akademiske kirke ved 17-tjenesten.. Juledag og Påskedag i domkirken – stadig også det førende borgerskabs kirke. Men der er konkurrence om pladsen –
- f. Menighedsrådets rolle – og hvem er så menighedsrådet?
- g. Vor Frue Kirkes økonomi i 2017 – 100 år efter, at Universitetet opgav patronatsrettighederne.

## 7. Vor Frue Kirkes *naturlige* grundlag – i fremtiden?

Man kan lære meget forskelligt af denne historie. En af de ting, der slår mig, er hvor stor forskel der er på efterspørgslen efter Vor Frue kirke i forskellige perioder. I de første par århundreder efter reformationen var Fruen universitets-patronats-kirke i en tid med kirketvang (frem mod slutningen af 1600-tallet). I 1700- og 1800-tallet var hun universitets-patronats-kirke i oplysningstiden og den nationale romantik, hvor det fortsat havde betydning, at der i Frue Kirke var udnævnt præster med stor tillagt eller tilegnet akademisk og borgerlig habitus; en betydning der indebar, at f.eks. Anders Sandøe Ørsted sad i Fruen hver søndag.

Vor Frue Kirke fik gavn af sognebåndsløsningslovgivning, menighedsrådslovgivning og sikring af folkekirkens økonomi omkring sidste århundredeskifte, og blev endog ophøjet til domkirke. Det har været en tid, hvor Fruen har været karakteriseret ved at der er vældig højt til loftet og en endog meget høj kvalitet i de mange tilbud. Og hvor hun har kunnet trække på stærke og fortsat velvillige kræfter i borgerskabet, som har lagt endog meget store kræfter i at styre hende godt rundt, økonomisk og administrativt.

Nu har jeg forladt byen og er flyttet til Gentofte, og Anders Gadegaard går af som domprovst. Fruen overlader begge dele i fin stil.

Men i 2017, i hundred året for, at universitetet frasagde sig patronatet over sin moderkirke, flyttede det teologiske og det juridiske fakultet ud f byen. Det betyder, at Frue Plads har mistet ca 10.000 daglige indbyggere; endog 10.000 hvoraf ca 1000 blev udskiftet årligt. Hele denne, det juridiske fakultets befolkning, hvoraf halvdelen danner grundstammen for centraladministration og politisk liv i Danmark, for Slotsholmens liv. Det er nu kun Roskilde Universitet, hvis studerende kan være heldige dagligt at høre den nybyggede Trekroner kirken ringe for morgen- og aftensolen.

For landet som helhed betyder det, at landets akademiske befolkning og politiske elite ikke længere kan vende ryggen til kirken i daglig forstand eller have kirken i ryggen eller vende sig til kirken – den er simpelthen ikke inden for synsvidde.

For Frue kirke betyder det, at den ikke længere har en naturlig akademisk befolkning at trække på som beskyttere og bidragydere.

Den eneste universitetsgruppe i landet, som KUNNE få en daglig kirkelig funktion helt tæt på, er de samfundsvidenskabelige studerende på Kommunehospitalets

campus. Men Andreas kirke er lukket for dagligt brug. Måske var det en ide at genåbne den – med låge ind til campus?

Dertil kommer, at der nu lyder stærke røster, som gerne vil afskaffe menighedsrådenes økonomiske og strukturelle magt. Nogle drømmer nok om at få den gamle kirkeinspektion, bestående af sognepræst og kirkeværger tilbage. Men den store udfordring er: hvorfra skal kirkeværgerne komme? Hvilke skal menigheden komme? Hvilke skal økonomien komme i fremtiden?

I.C. Christensens kirkelove havde, alle deres indbyggede svagheder til trods, den samlede fordel, at de flyttede ansvaret for kirken, også for Fruen, fra et snævert, her akademisk, borgerskab, til befolkningen. Ved at give folket ansvar for kirken, ville IC give folket kærlighed til kirken. Han så, at religionsfriheden betød, at en vedholden ved kirken krævede en folkelig og menneskelig og personlig ansvarlighed. For bygningen og for kirkegængerembedet. Hvilke skal den ansvarlighed komme i fremtiden? Og hvorfra skal i så fald også finansieringen af kirken komme?

Jeg tror, det kunne betale sig for de mange, der drømmer om svenske og norske tilstande indført, også i den danske folkekirke, at man lige kaster et blik på kirkens \*bøger\*. Og med \*bøger\* mener jeg ikke bekendelsesskrifter. Jeg mener bogholderi. Man kunne jo bruge Vor Frue Kirkes regnskaber og dens økonomiske og strukturelle historie som eksempel og som grundlag for besindelse.